

VII-1

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM

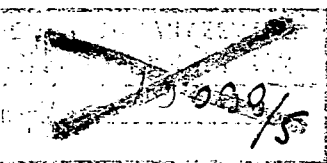
A KÉPVISELŐHÁZ IDEIGLENES HÁZSZABÁLYAI

IRTA
SOLUS

Dr. POLNER ÖDÖN
KÖNYVTÁRA

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
Állam és Jogtudományi Kar
Lelt. napló sz.: 27371/9.
1956. dec. 31.

BUDAPEST, 1904
ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-TÁRSULAT

Letl. napló: VI A / Lsz. 14038.
csoport: _____ szám: _____

I.

Tisza István gróf a képviselőháznak folyó évi november hó 3-án tartott ülésén indítványt jegyzett be, melynek értelmében küldjön ki a ház a házszabályok revíziójára vonatkozó javaslat elkészítése végett 21 tagból álló bizottságot. Ezzel az indítvánnyal szemben az ellenzék, még pedig annak minden árnyalata, egyrészt a legmerekvebb negáczió álláspontjára helyezkedett, kijelentvén, hogy ezen bizottság tárgyalásaiban részt nem vesz, oda tagokat a maga kebeléből ki nem küld, másrészt kinyilatkoztatta, hogy ezen indítvány letárgyalását, a 21-es bizottság kiküldését, obstrukcióval megakadályozza. Ebből az okból az indítvány tárgyalásának kapcsán Daniel Gábor a szabadelvű párt nevében november hó 15-én határozati javaslatot nyújtott be, a mely némi csekély lényegtelen módosításokkal azonos Tisza István grófnak folyó évi márczius 10-iki javaslatával, s a melynek lényege az, hogy az elkészítendő végleges új házszabályok életbeléptéig, helyesebben ezen új házszabályok megalkothatása végett, a mely új házszabályok azonban az appropriacionális és indemnitási törvényjavaslatok kivételével más törvényjavaslatok érdemleges tárgyalásánál a klotúrt be nem hozhatják, a képviselőház létező házszabályai oly drákói rendszabályokkal helyettesíttessenek, a melyek a *fent említett célra* és az állami gépezet normális működéséhez szükséges költségvetési, ujonczmegajánlási törvényjavaslatok és a Horvát-Szlavonországokkal kötendő pénzügyi egyezmény letárgyalásának idejére, de legfeljebb egy évre terjedő hatálylyal, feltétlenül biztosítsák a többség akaratának érvényesülését. A képviselőház ezt a határozati

javaslatot folyó hó 18-án tartott ülésén a házszabályok több rendelkezésének figyelmen kívül hagyásával határozattá emelte és a főrendiház folyó hó 19-én tartott ülésén ezt a határozatot tudomásul vette. Bár e határozat tényleg sokkal szigorubb és radikálisabb rendelkezéseket tartalmaz, mint a más törvényhozásokban hasonló alkalommal, hasonló célból hozott határozatok, mint például Ausztriában a Falkenhayn-féle határozat, mégis azok a támadások, a melyeket az ellenzék, különösen Eötvös Károly, e határozat értelmes tartalma ellen intézett, inkább a tájékozatlan és hiszékeny közvéleményhez szólnak, mert hiszen ezek csak ideiglenes házszabályok, a véglegesen megalkotandó házszabályokra nézve pedig expressis verbis kimondja ez a határozat, hogy azok a klotürt be nem hozhatják. A dolog lényege tehát nem ezen modus procedendin, hanem azon támadások igazságosságán vagy tarthatatlanságán fordul meg, a mely támadások intéztettek az ellenzék részéről elsősorban általában a házszabálmódosítás gondolata ellen és másodsorban, a melyek intéztetnek most a hozott határozat érvényessége ellen.

II.

A mi először is a házszabályok módosításának kérdését illeti, erre nézve felhozta az ellenzék, hogy az első sorban időszerűtlen, mert megbontja a parlament nehezen helyreállott békéjét, másodszorban felesleges, mert obstrukció egyáltalában nincsen, harmadszorban káros az országra nézve, mert ha volna is obstrukció, a mint hogy nincsen, az ellenállásnak ezt a fegyverét nem szabad kicsavarni a kisebbség kezéből, mert ez az egyedüli hatályos fegyver, a melylyel az utolsó 37 esztendőben a nemzeti jogoknak kisebb-nagyobb mértékben érvényt lehetett szerezni; negyedszer jogtalan és indokolatlan ez a törekvés főleg azért, mert az igazi nemzeti akaratot nem a mai többség, hanem a kisebbség képviseli. A szólásszabadságot tehát nem szabad korlátozni, a házszabályokhoz nem szabad hozzányulni, mert ezek az alkotmány utolsó védbástyái, ez a parlamenti rendszer és miniszteri felelősség mellett az egyetlen szilárd alkotmánybiztosíték. De ha már hozzányulnak a házszabályokhoz; — mondotta a kisebbség — úgy ez nem történhetik semmi esetre sem a ház által hozott többségi határozat formájában, mert a házszabályokat csakis az összes pártok beleegyezésével lehet megváltoztatni. A legkülönbözőbb praemissákból kiindulva, a legkülönbözőbb variációkban tárgyalva és világítva meg a kérdést: ez volt az ellenzéki szónokok legtöbbszörének végkonklúziója.

Ezekkel a nyomós érvekkel és az ellenzék legkiválóbb szónokaival szemben már most Tisza István gróf miniszterelnök egymaga vette fel a keztyűt és kétségbevonhatatlan tény, hogy tudásának és tehetségének csodálatos erejével és

azzal a tántorithatatlan férfias elhatározottsággal, a mely-lyel a maga igazát védte, a képviselőház többségét nem megnyerte, — mert hiszen erre szüksége nem volt — hanem meggyőzte a maga álláspontjának helyes, hazafias és szükséges voltáról. A többség minden tagja tudatosan és teljes meggyőződéssel követte és követi vezérét abban a küzdelemben, a melyet az obstrukció megtörésére és lehetetlenné tételére kifejt.

A mi mindenekelőtt az ellenzéknek azt az állítását illeti, hogy obstrukció nincsen és így nyitott ajtókat tör be a miniszterelnök, a mikor az obstrukció képzelt réme ellen védekezési eszközöket keres, erre nézve minden kétséget kizárólag beszélnek a tények, beszélnek a képviselőház naplói, a melyek bizonyítják, hogy 1898 óta az obstrukció állandó betegsége a magyar parlamentnek, állandóan ránehezedik a többségre és a kormányra, a mely az obstrukció által tehetetlenségre kárhoztatva és függési viszonyba kerülve az ellenzékkel szemben, csakis annak kegyelméből alkothat bármit. Széll Kálmán minden törvénytisztelete és minden jóakarata mellett hónapokon keresztül exlexben kénytelen vinni az ország ügyeit, kénytelen az obstrukció által teremtetett helyzetből folyó tehetetlenségénél fogva a passiv resistentia álláspontjára helyezkedni és összetett kezekkel várni, — és hiába várni, — hogy az ellenzék jóvoltából végrehajthassa az ország szentesített törvényeit. És akármit mondanak most utólag az ellenzéki politikusok a maguk álláspontjának védelme mellett, a ki a házban figyelemmel kísérte az Olaszországgal való kereskedelmi és forgalmi viszonyaink rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalását, az nemcsak Olay Lajos őszinte közbeszólásából, hanem már jóval azelőtt tudta, hogy az ellenzék meg akarta obstruálni ezt a javaslatot és csak utólag tett le hirtelen erről a szándékáról. A vasuti sztrájk jut itt eszembe, azok a merész és ellenmondást nem tűrő követelések, azok az időhöz kötött feltételek, a melyek mellett a sztrájkoló vasuti alkalmazottak haljandók lettek volna tárgyalásokba bocsátkozni a magyar kormánnyal. És eszembe jutnak azután azok a törvénytiséki tárgyalások, a melyeken ugyanezen alkalmazot-

tak vallomásából azt tudta meg az ország, hogy ők nemcsak nem sztrájkoltak, nemcsak nem izgattak, hanem egyenesen csillapították, békéltették a sztrájktheyán lévőket. Ezt teszi az ellenzék — elismerem, teljes jóhiszeműséggel, — mindannyiszor, valahányszor az obstrukció vádjával illetik. Azt azonban az ellenzék is el kell hogy ismerje, hogy akkor is, a mikor nem obstruál, a házszabályok által nem célzott, de azok betűszerinti alkalmazása által tényleg fennálló nagy hatalmánál fogva az obstrukció lehetőségével állandóan fenyeget minden kormányt.

Az a másik érv, hogy az obstrukció mindeddig csak jót és hasznosat eredményezett az országnak, a mi a sok erkölcsi és anyagi kárral egybekötött utolsó törvényen kívüli állapot szomorú tanuságai után nagyon is kétes igazság, az ellenzék szempontjából mindenestre jogos indokul szolgálhat arra, hogy a házszabályok revízióját ellenezze. Csak-hogy az a kormány, az a többség, a mely az ellenzék ezen érve előtt meghajolna, önmagáról állítaná ki ezzel a legnagyobb szegénységi bizonyítványt. A míg magyar ember ül a kormányelnöki székhelyben, a míg magyar a képviselőháznak a többsége és nemcsak a kisebbsége, mindaddig a hazaszeretetet és hazafiságot egy párt sem foglalhatja le magának kizárólagos privilégium gyanánt, mindaddig egy párt sem kovácsolhat magának politikai tőkét a nemzetnek ezen közvagyonából.

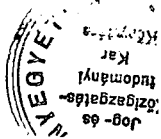
Leggyakrabban és a legnagyobb nyomatékkal hivatkozik az ellenzék arra, hogy a nemzeti akaratot tulajdonképpen a kisebbség képviseli. Hivatkozik erre különösen azért, mert Tisza István gróf mindegyik beszédén végigvonul és erősen kidomborodik az a gondolat, hogy a nemzeti akarat a legfőbb jogforrás, hogy a nemzeti akaratnak föltétlenül és minden körülmények között érvényt kell szerezni és hogy ezért kell megváltoztatni a házszabályokat, a melyek mai formájukban utját állják a nemzeti akarat megnyilvánulásának. A nemzeti akaratnak döntő súlyjal bíró ezzel a kérdésével foglalkozik Apponyi Albert gróf is november hó 9-én tartott nagyszabású beszédében, a melyben felsorolván egyenként a nemzeti akarat megnyilvánulásának

különösen a többség kialakulásában rejlő főbb akadályait: a soha egészen ki nem irtható választási visszaéléseket, a választók számának elenyészően csekély voltát, a magyar intelligencia nagy részének a kormánytól való függését, arra a konklúzióra jut, hogy »a nemzeti akarat őszinte megnyilvánulásának legfőbb akadálya a többség kialakulásának módja és csak másodsorban akadálya az, hogy a kisebbség olykor-olykor megakasztja a többség akaratának érvényesülését«. És ebből Apponyi Albert gróf azt a konzekvenciát vonja le, hogy »abban a mértékben, a mely mértékben sikerült elérni és biztosítani a többségnek azt a minőségét, hogy a nemzeti akaratot őszintén képviseli, teljes lojalitással és komolysággal hajlandó belemenni abba is, hogy a többség parlamentáris jogainak fennállása és sértetlensége jobban biztosíttassék«. Erre való hivatkozással mondja Vázsonyi Vilmos ugyancsak e vita folyamán a következőket: »Őszinte öröömre szolgál az, hogy ezen tételmet — mert hiszen nem kell bizonyitanom, hogy addig, míg a nemzetnek és parlamentnek fogalma nem egy és ugyanaz, a míg különbség van nemzeti és alkotmányos élet között, a míg nemzet és alkotmány teljesen össze nem forrtak, bármely töredéke a parlamentnek mindig azt mondhatja, hogy ő a nemzet, sőt néha igazabban mondhatja, mint a többség, a mely idebenn van, — mondom, nagyon örvendek, hogy ezen tételmet a háznak, az országnak, sőt a művelt emberiségnek oly kimagasló fényes tehetsége, mint gróf Apponyi Albert igazolta.«

Ennek az ellenkezőjét vallja és vitatja a képviselőház többsége, ennek az ellenkezőjét állítja Tisza István gróf és ennek a tételnek az ellenkezőjét állította maga Apponyi Albert gróf is 1903. július hó 22-dikén tartott abban a képviselőházi beszédében, a melyben leszállva az elnöki székről védelmére kelt Khuen-Héderváry Károly gróf akkori miniszterelnöknek, a kit politikai multja után a legérdemesebb magyar államférfiak egyikének deklarált. Ebben a beszédében erre a kérdésre vonatkozólag a következőket mondja Apponyi Albert gróf: »A nemzeti akarat közjogi kifejezője a képviselőház és a képviselőház határozata köz-

jogilag a nemzet akarata.« Majd tovább: »A legnagyobb csodálkozással hallottam, hogy azok a t. képviselő urak, a kik elismerik, hogy a választások vezetése nem bővelkedett olyan vastag visszaélésekben, hogy ezen a czimen meg lehetne *tagadni ettől a háztól a nemzeti képviselet őszinteségét*, azt mondják: hja, de a mi választási rendszerünk olyan, hogy annak alapján nem is jöhet létre igazi nemzeti képviselet, s új választások sem imponálnak nekünk, akár-milyen szabadok legyenek azok, mert megint csak ennek a helytelen, ennek a rossz, ennek az igazságtalan választási cenzusnak alapján történének. Engedelmet kérek, különböztessünk meg két dolgot. Annak elismerésében, hogy a mai választási rendszerünk reformra szorul, egyek vagyunk, habár talán nem leszünk egyek azután abban, hogy minő mértékig és a radikalizmusnak minő fokáig... de ha ezen a czimen tagadásba vonják annak a *parlamentnek jogosultságát, a mely a mai cenzus alapján választatott, hogy a nemzet nevében határozzon*: akkor ebből egy végnélküli csavar lesz, mert akármilyen reformját eszközöljük a választásoknak, jótállok érte, hogy találkozni fog itt teljes jóhiszeműséggel 30, 40, vagy még több ember, a ki azt igazságtalannak, vagy helytelennek fogja találni.« »Szóval t. képviselő urak, ha mi a választási rendszer fogyatékoságait nem abból a szempontból hozzuk fel, hogy annak reformját kívánjuk, a miben egyetérttek az urakkal, hanem abból a szempontból, hogy itt egy képviselőháznak *jogczimét* kifogásoljuk, akkor beláthatatlan, megoldhatatlan, soha meg nem szűnő bizonytalanságok elé megyünk. És én hozzáteszem, hogy ez a felfogás minden a világon, csak nem magyar, mert a magyar jogtörténelmi felfogás a pozitív jogon alapul és nem u. n. emberi jogoknak tisztán szubjektív álomképein és odajutunk a végén, hogy azt az érvet használjuk mi itt jóhiszeműen, a mely érvel a román nemzeti párt az erdélyi uniónak a törvényességét megtámadta.« Ez ebben a kérdésben a helyes közjogi és magyar álláspont.

Hogy a házszabályok az alkotmány utolsó védbástyái, hogy a házszabályokat csak az összes pártok beleegyezésével lehet megváltoztatni, ezek olyan állítások, a melyeket

czáfolni nem szükséges, mert egyáltalában meg nem állanak, mert közjogunkban minden alapot nélkülöznek. Épen ilyen légből kapott a klotür behozatalának, a szólásszabadság megszorításának a vádja is. Ily vitatkozási módor mellett, ha csak az a cél, hogy ad absurdum redukáljunk valamit, a szólásszabadságot akképen is lehetne értelmezni, hogy mindenkinek jogában áll egyszerre beszélni. Igenis, nagy fontossággal bír az egyes képviselők szólásszabadsága: csakhogy épen ilyen, sőt még nagyobb fontossággal bír a *képviselőháznak* a szólásszabadsága. A képviselőháznak meg kell, hogy adassék a mód és lehetőség arra, hogy a vita folyamán, de még a hozandó határozat célja által meghatárolt időben a maga akaratát kifejezhesse. Elvégre a parlamenteknek nem az a hivatásuk, nem az a céljuk, hogy ott beszédeket mondjanak el, hanem a cél az, hogy ott határozatok hozassanak. Ezért, határozathozatal végett, küldi a nép a parlamentbe képviselőit és a beszédek csak arra valók, hogy ezt a célt szolgálják, előmozdítsák. Mihelyt a sok beszéd veszélyezteteti magát ezt a célt, abban a pillanatban elveszti minden jogalapját.

Az időszerűtlenség vádja, a melyet nemcsak az ellenzék, hanem a szabadelvű pártból való kilépés alkalmával Andrassy Gyula gróf is hangoztatott, olyan vád, a mely ellenzéki szempontból mindig igaz marad. A mikor hatalmi kérdésről, a mikor arról van szó, hogy a kisebbség jogkörét a rendes mederbe viasszorítsák, akkor a kisebbség soha sem fogja ezt a törekvést időszerűnek találni. Vagy talán időszerűbb lett volna a házszabályok módosításának kérdését elodázní arra az időre, a mikor valamely fontosabb javaslat fekszik a ház asztalán? Ha akár az Ausztriával való kiegyezési javaslat, akár a véderőjavaslat, vagy általában bármely, különösen külügyi vonatkozásu fontosabb javaslat tárgyalását közvetlen megelőzőleg nyújtja be a kormány ezt az indítványt, úgy hacsak az ellenzék teljes helyeslésével nem találkozik az a javaslat, a kisebbség bizonyára azzal a váddal illetné a kormányt, hogy csupán az illető javaslat kedvéért kívánja a kisebbség jogait csorbitani, hogy csupán az illető javaslatot akarja

az e célból módosított házszabályokkal keresztülerőszakolni. Avagy az időszerűség oly különösen hangoztatott követelménye, a szükséges államférfiai előrelátás azt kívánja-e, hogy a kormány várja be tétlenül azt az időt, a mikor az említett nagy kérdések napirendre kerülnek, hogy azután, a mint az a múltban történt, ismét tehetetlenül álljon a kisebbséggel szemben? Ez talán még sem kívánatos az ország érdekében és ebből meríti a miniszterelnök azt az érvét, hogy: *periculum in mora*.

Ezek azok a szempontok, a melyek nemcsak indokolják, hanem az ország érdekében egyenesen megkövetelik a házszabályoknak tervbevett módosítását. Ezeket a szempontokat hangoztatta ismételten és ismételten Tisza István gróf a házban és a házon kívül mondott beszédeiben és ezek ma már visszhangra találnak a nemzet széles rétegeiben. Másrészt azonban tény, hogy a miniszterelnök, a ki ezzel a megingathatatlan meggyőződésével szinte fanatizálta saját pártját, azzal a modorral, a melyet az ellenzék egyes tagjaival szemben használt, magára vonta az egész ellenzék haragját. A képviselőháznak október hó 10-én tartott első ülésén bár határozott, de még konziliáns modorban jelentette be a miniszterelnök a háznak a házszabályok módosítására irányuló szándékát; de midőn a kisebbség mereven elzárkózott a kormány minden ajánlatával szemben, midőn a kisebbség kijelentette, hogy a 21-es bizottságba bele sem megy, s midőn azután később a benyújtott indítvánnyal szemben az obstrukció és a terrorizmus fegyveréhez nyult, akkor a miniszterelnök félretéve minden tekintetet, napról-napra kiméletlenebb modorban támadta az ellenzék magatartását, napról-napra maróbb gúnnyal kritizálta az ellenzék makacsságát, ostromozta annak elbizakodottságát és majd szánakozva, majd mosolyogva tért napirendre az ellenzék egyes tagjai és azoknak beszédei felett. Ez eredményezte azután azt, hogy a miniszterelnök egyes tényeinek megítélésénél nem a józan ész, hanem a szenvedély kerekedett felül és hogy később már nem annyira a tervezett házszabálymódosítás, hanem mindinkább a miniszterelnök személye lett a támadások gócpontjává.

III.

Ily körülmények között és midőn már semmi kétség sem forgott fenn az iránt, hogy az ellenzék technikai obstrukcióval akadályozza meg a miniszterelnök indítványának letárgyalását, következett be a Daniel-féle határozati javaslatnak az elfogadása, még pedig a vitának berekesztése nélkül, a többi határozati javaslat egyszerű mellőzésével, általában a házszabályok több rendelkezésének figyelmen kívül hagyásával. Már most a másik és a főkérdés az, érvényes-e a képviselőháznak ez a határozata, vagy pedig érvénytelen és ha érvénytelen, érvénytelen-e ipso iure, vagy pedig csak akkor, ha a képviselőház ezt az érvénytelenséget előbb kimondja.

Ezeket a kérdéseket illetőleg a többség, a miniszterelnök és a képviselőház elnöke azzal argumentálnak eljárásuk helyessége és törvényessége mellett, hogy nem a között kellett választaniok, hogy megsértsek-e a házszabályokat, vagy ne sértsék meg azokat, hanem egyedül a között, hogy mit sértsenek meg: az ország sarkalatos törvényeit-e vagy pedig a házszabályoknak mellékes és a *határozathozatal lényegét nem érintő* rendelkezéseit. Ezért nem haboztak egy perczig sem, hanem választották a két rossz között a kevésbé rosszat. Perczel Dezső választóihoz intézett nyílt levelében egyenesen beismeri, hogy megsértette a házszabályokat, hogy megsértette a formát a lényeg kedvéért, de — mondja — tette ezt a *salus rei publicae suprema lex* parancsoló elvénél fogva. Hivatkozik Széll Kálmánra is, a ki az összes lehetséges módszerek megkísérlése után a *passiv rezistentia* álláspontjára helyezkedett, a minek eredménye

azután az volt, hogy nem egy házszabály sértetett meg, hanem megsértetett szentesített országos törvényeink egész sorozata, megsértettek az ország legvitalisabb gazdasági érdekei és megsértetett az ország sok millió lakójának egyéni *joga* és érdeke. Ezzel szemben a november 18-ki események hatása alatt szövetkezett ellenzék és különös súlyllyal és különös nyomatékkal Andrassy Gyula gróf a szabadelvű pártból való kilépését megindokoló nyílt levelében a merev jogi formalizmus és a jogfolytonosság nagy elvére helyezkedve azt állítja, hogy a forma megsértésével hozott határozat érvénytelen, semmis, a ház tagjaira nem kötelező.

Azok a mély és lángoló hazaszeretettől áthatott fejtegetések, a melyekben Andrassy Gyula gróf levelének első felében egyrészt elítéli az obstrukciót, másrészt azonban a magyar alkotmányos élet sajátos jellegénél fogva nem akarja egészen kizárni annak a lehetőségét, a mai helyzet megítélésénél nem birnak döntő súlyllyal azért, mert e tekintetben Andrassy Gyula gróf teljesen egy véleményen van a miniszterelnökkel, a ki november hó 9-én Apponyi Albert gróf beszédére válaszolva világosan kijelentette, hogy épen a magyar állam sajátos viszonyaira való tekintettel »a világért sem megy el oly messzire a házszabályok reformja terén, mint más független állam, a világért sem akarja megakadályozni a *nemzeti ellenállás azon formáját sem, a mely valamely veszedelmes törvényjavaslat ellen a végletekig való harcot folytathatja*. Levelének második felében azonban Andrassy Gyula gróf helyteleníti a miniszterelnök eljárását. Helyteleníti először a fentemlitett jogi szempontból, azért, mert a formák megsértésével hozott határozatot jogforrás gyanánt el nem ismerheti, másodsor gyakorlati szempontból, mert e határozat célját el nem éri.

A határozat érvényességének jogi oldalát véve szemügyre, megállapítandó mindenekelőtt az, hogy a házszabályok kérdésében dönten, még pedig *végérvényesen* dönten, egyedül és kizárólag a törvényhozásnak az a háza van hivatva, a melynek házszabályairól van szó. A konkrét esetben a Daniel-féle határozat érvényességének vagy érvénytelenségének eldöntése a képviselőháznak oly szuverén belügye, a

melybe semmi más faktor illetékesen bele nem avatkozhatnak. Annaira megy a képviselőháznak ez a szuverénitása, hogy bármely formahiányban szenvedő határozatáról is kimondhatja, hogy az érvényes. Másrészről tényleges gyakorlata a képviselőháznak az, hogy mindaddig, míg valamely meghozott határozatának érvénytelenségét nem deklarálja, azt a határozatot érvényesnek tekinti. Utalhatnék e tekintetben néhány konkrét példára, de szorítokozom csupán egynek az elmondására. A képviselőháznak 1903. évi június hó 5-én tartott ülésén Olay Lajos a fővárosi közigazgatás tárgyában interpellációt intézett Széll Kálmán miniszterelnökhöz. Midőn a miniszterelnök válaszában tudomásulvételére nézve az ellenzék kívánságára a ház elnöke névszerinti szavazást rendelt el, a névsor felolvasása alkalmával a jegyző tévedésből felolvasta a horvátországi képviselők neveit is, a kik pedig e tisztán belügyi kérdésben szavazati joggal nem bírnak. S ámbár a horvát képviselők közül egy sem volt jelen a házban, egy sem vett részt a szavazásban és így annak eredményét abszolút nem befolyásolták, ámbár az elnök önmaga konstataulta ezt a formahibát, az ellenzék mégis követelte a hozott határozat érvénytelenségének kimondását. Rátkay László kifejtette, hogy ha tisztába van hozva, hogy az a szavazás érvénytelen, úgy azt elnöki beismerésekkel nem lehet jóvátenni, hanem nincsen más mód hátra, mint hogy a ház mondja ki, hogy az a szavazás érvénytelen volt. Erre Apponyi Albert gróf, a képviselőház akkori elnöke, a következő kijelentést tette: »*A magam hatalmánál fogva nem nyilváníthatom érvénytelennek az imént megejtett szavazást, de miután a kérdés felvetetett, e felett a háznak kell döntenie.*« És tényleg a ház újból döntött és az elnök a szavazás alapján kijelentette, hogy a ház korábban hozott határozata *érvényében megmarad*. Bár egy közbeszólásra az elnök kijelentette, hogy itt praecedensről nem lehet szó és hogy az elnökség kötelességének fogja tartani, hogy az ilyen formahiba megismétlését megakadályozza, bár minden kétségen felül áll, hogy az a formahiba csupán gondatlanságból követtetett el, mégis az objektív jog szempontjából a szándék jelentőséggel nem bírván, a

lényeg az, hogy a ház döntött egy formahibában szenvedett határozat érvényessége vagy érvénytelensége kérdésében és döntött akképen, hogy az a formahiba mellett hozott határozat *érvényében megmarad*. A Daniel-féle határozatnál is tehát a képviselőháznak jogában áll új határozatot provokálni, jogában áll annak a határozatnak érvényességét vagy érvénytelenségét kimondani, a mint hogy a világrajött gyermeknél is lehet vitatni annak a gyermeknek törvényes vagy törvénytelen leszármazását, de magának annak a gyermeknek a létezését kétségbevonni, magát azt a határozatot ab ovo semmisnek kijelenteni, a képviselőháznak eddigi gyakorlata szerint nem lehet.

De tovább megyek ezen kérdés megítélésében és állítom teljes meggyőződéssel, hogy ily esetekben nem lehet jogsértésről, a házszabályok megsértéséről beszélni; nem pedig ezeknek és az élő törvényeknek egymáshoz való viszonya miatt. Annak a megítélésénél, hogy forog-e fenn jogsérelem, vagy nem, nem a szándék, hanem az objektív tényállás az irányadó. Lássuk ezt. Kétségbevonhatatlan igazság, hogy közjogunk értelmében hazánkban a legerősebb jogforrás a törvény és a törvényerejű szokásjog. Minden más jogforrás, eredjen akár a királytól vagy a kormány tagjaitól, akár a nemzettől annak bármely szervezetében, csak úgy és csak annyiban érvényes, a mennyiben — természetesen az egyéb érvényességi kellékek megtartása mellett, — nem ellenkezik a törvényhozó hatalom két faktora: a király és a nemzet által hozott törvényekkel és törvényerejű szokásokkal. Negative ez azt jelenti, hogy a mennyiben valamely kormányrendelet, vagy törvényhatósági szabályrendelet ellenkezik a fentemlitett jogforrással, úgy az érvénytelen, semmis, nem létező. Ez általános szabály, a mely vonatkozik a képviselőház házszabályaira épen úgy, mint pl. akármely részvénytársaság alapszabályaira. A bíró a törvényt el nem ellenkező szabályrendeletet, a főispán a törvényt el nem ellenkező, bár belügyminiszteri záradékkal ellátott törvényhatósági szabályrendeletet, nemcsak egyszerűen félre teheti, hanem félretenni tartozik. Már most a képviselőház eddigi alkalmazott házszabályai nem intenczionáltak semmi

olyan rendelkezést, a mely bármely törvénnyel ellenkeznék, tényleg azonban tartalmaznak ilyen is és a mire most különös súlyt helyezek, ezen házszabályok egyes rendelkezéseinek lélek nélküli alkalmazása legsarkalatosabb törvényeink rendelkezéseit teszi illuzóriussá, legsarkalatosabb törvényeink megsértését vonja nem esetleg, hanem szükségszerűleg maga után. Az 1848:III. t.-czikknek 37. §-a, az azóta kifejlődött állandó szokásjog, de meg egész alkotmányunk szelleme kötelességévé teszi a kormánynak, hogy a költségvetést és az elmúlt évre vonatkozó zárszámadást országgyűlési megvizsgálás és jóváhagyás végett évenként terjeszsze be a képviselőháznak. A hivatkozott 37. §. szóról-szóra ezeket mondja: »A miniszterium az ország jövedelmeinek és szükségeinek kimutatását, — s a multa nézve az általa kezelt jövedelmekről számadást országgyűlési megvizsgálás s illetőleg jóváhagyás végett — évenként az alsó táblánál bemutatni köteles.« Már most hogyan terjeszsze be a miniszterium az elmúlt évre vonatkozó zárszámadást akkor, a mikor még az elmúlt évre vonatkozó költségvetése sincsen meg és mi mást jelent a törvényben megkívánt országgyűlési jóváhagyás, mint azt, hogy a kormány előterjesztését a képviselőház vagy hagyja helyben vagy helytelenítse, de mindenesetre hozzon határozatot, mindenesetre nyilvánítsa ki akaratát. Én meg vagyok róla győződve, hogy, ha boldog emlékü Szilágyi Dezső az 1898-iki obstrukció alatt, mikor az exlexállapot veszélye fenyegetett, a helyett, hogy pozsonyi választóihoz irt levelében a helyzet válságos voltára való utalással azt mondotta, hogy a kibontakozás kulcsa az ő kezében van, tényleg a kibontakozás törvényes útját megjelölte volna, ha Szilágyi Dezső, ki multjánál, nagy tudásánál és kiérdemelt nagy tekintélyénél fogva birta az egész ország osztatlan bizalmát, akkor, a mikor látta, hogy az obstrukció lehetetlenné teszi majd a parlament költségvetési jogának az érvényesülését, azt mondta volna a háznak, hogy ő a nélkül, hogy az egyes képviselőknek a házszabályokban biztosított jogait csorbitani akarná, az ország sarkalatos törvényeinek végrehajtásában, a mely törvényeket az utolsó kis község bírójának is a maga hatáskörében

végre kell hajtania, december 15-én vagy 20-án határozathozatalra fogja felhívni a házat, s szavazásra fogja feltenni a kérdést, mondom, ha Szilágyi Dezső ezt akkor megtette volna, akkor nemcsak, hogy az ország törvényen kívüli állapotba nem jutott volna, hanem senkinek sem jutott volna eszébe, hogy ebben házszabálysérelmet lásson, helyesebben, hogy ezen házszabálysérelemben, a házszabályok ezen figyelmen kívül hagyásában az ország utolsó alkotmányos védbástyájának a lerombolását gyászolja. Ma már így ítélik meg a helyzetet, de bár ez igen elterjedt felfogás, s bár elismerem, hogy formailag és különösen a revízió kérdésének belevonása által a mai helyzet nem felel meg egészen a felállított premisszáknak, mégis lényegileg fentartom azt az állításomat, hogy ilyen esetekben nem forog fenn házszabálysérelem, hogy ilyen esetekben nem sértik meg a házszabályokat, mert azoknak az élő törvényekkel ellenkező rendelkezései önmaguktól érvénytelenek, semmisek.

S ezzel kapcsolatban még csak egyet kívánok megjegyezni. Teljesen igaza van Andrássy Gyula grófnak abban, hogy a cél nem szentesít minden eszközt, — bár a jogélet terén nem lehet ezt ilyen mereven odaállítani, mert itt a cél igenis döntő szerepet játszik, — de ha igaz ez a tétel, akkor másrészt feltétlenül igaz az is, hogy a célt mindig szem előtt kell tartani, hogy a cél határozottan kötelezettségeket ró azokra, a kik felelősség mellett annak szolgáltatásában állanak. Ha a házszabályrevízió szükséges voltára, ha a megalkotandó házszabályok *lényeges tartalmára* nézve teljes az egyetértés a miniszterelnök és ugy Andrássy Gyula gróf, mint Széll Kálmán felfogása között, a mint ez Széll Kálmánnak választóihoz intézett nyílt leveléből is egészen határozottan kitűnik, akkor érthető a miniszterelnök eljárásának helytelenítése a követendő és követelhető mód megjelölése mellett; de semmiesetre sem elegendő a különben helyeselt cél megvalósításához a gondviselésbe és a magyar nemzet géniuszába vetett hazafias bizalom, semmiesetre sem jogosult az az elv, hogy: in magnis et voluisse sat

IV.

Az ellentétes nézeteknek és felfogásoknak ezen egybevetése és mérlegelése után levonom már most a konzekvenciát. Levonom nem a többség, sem pedig a kisebbség helyesnek vagy helytelennek talált álláspontjából, hanem levonom az ezen ellentétes álláspontok nyomán kialakult helyzetből. Nem azt keresem, mit követel a politikai következetesség az egyik vagy másik táborból, hanem keresem azt, mi felel meg legjobban az ország jól felfogott érdekének. És akárhogyan keresek, nem találok más utat, mint a békés megegyezés, a kompromisszum, bár nehezen járható szűk ösvényét, de az adott esetben talán az egyedülit, a melyen az ország érdeke kielégítést nyerhet. Nehéznek tartom ezt az utat azért, mert, mint fent már említettem, az ily alkalommal szükséges higgadt megfontolás és józan önmérséklet helyét a szenvedélyek uralma váltotta fel úgy, hogy a küzdő felek most nem annyira az igazságért, mint inkább a győzelemért harcolnak.

A miniszterelnököt, a ki bírja a korona bizalmát, szolidáris kormány és lelkes többség támogatja törekvéseiben és különben is, a ki ismeri, tudja, hogy ha a helyzet úgy hozza magával, készséggel lemond állásáról, de semmi esetre sem adja meg magát. Viszont a kisebbség bizik a szövetség által megnagyobbodott erejében, bizik abban, hogy ellenállásával megakadályozhatja a hozott határozat érvényre emelését. Maga a nemzet közvéleménye ki van szolgáltatva a sajtónak, a mely vagy pártcélokat szolgál és nem tesz egyebet, mint hogy a felizgatott kedélyeket, az amugy is felkeltett szenvedélyeket még jobban felkorbácsolja, vagy

pedig a helyett, hogy irányt akarna adni, ügyesen kilesi, mi felel meg legjobban a közvélemény izlésének, elannyira, hogy kényes viszonyok között várakozási álláspontra helyezkedik a sajtónak ez a része, illetve a helyzet kialakulásának több lehetőségével számolva, ha kell, ugyanazon számban két ellentétes irányu czikket is ir. Ily körülmények között a békés kibontakozás lehetőségét egyedül azon államférfiak hazafiságában és bölcsességében látom, a kiktől multjuknál és jellemüknél fogva az ország méltán megvárja ezt a nagy szolgálatot. Széll Kálmán és Andrassy Gyula gróf, Apponyi Albert gróf és Kossuth Ferencz a mai viszonyok között talán elsősorban hivatvák arra, hogy az ország felzaklatott nyugalmát helyreállítsák és a parlament békéjét biztosítsák. Csakis ilyen kompromisszum, csakis ilyen, *a véglegesen megalkotandó házszabályok részleteire is kiható pártközi megállapodás* útján érhető el az az ország érdekében kívánatos eredmény, hogy a Daniel-féle házhatározat végrehajtása be ne következze, hogy az ezen határozat végrehajtásával járó megrázkódtatásoktól a nemzet megkíméltesse.

